

JULIJANA VIŠOČNIK, BERNARDA ŽUPANEK, ANA KOVAČIČ*

Oljenka z upodobitvijo gladiatorja iz Emone

IZVLEČEK

Leta 2024 so arheološke raziskave na območju, ki je bilo predvideno za gradnjo večstanovanjskega kompleksa Emonika v Ljubljani, razkrile doslej še neraziskan del severnega grobišča rimske kolonije Emone (*Colonia Iulia Emona*). V enem od grobov so odkrili oljenko z upodobitvijo gladiatorja tipa *murmillio* (tudi *mirmillo* ali *myrmillo*) ter z napisnim poljem v obliki tabule ansate (*tabula ansata*), v katerem je zapisana črka B. Namen prispevka je raziskati pomen in kontekst te izjemne najdbe.

KLJUČNE BESEDE

Emona, rimske oljenke, gladiatorji, 1. stoletje po Kr., *Instrumentum domesticum*

ABSTRACT

AN OIL LAMP FROM EMONA WITH THE DEPICTION OF A GLADIATOR

In 2024, archaeological excavations, carried out in the area envisaged for the construction of the Emonika residential complex in Ljubljana, revealed the previously unresearched segment of the northern burial grounds of the Roman colony of Emona (*Colonia Iulia Emona*). In one of the graves, an oil lamp was unearthed, bearing the depiction of a *murmillio*-type gladiator (also *mirmillo* or *myrmillo*) and an inscription field in the shape of a *tabula ansata*, featuring a letter B. The article aims to examine the significance and context of this extraordinary find.

KEYWORDS

Emona, Roman oil lamps, gladiators, first century AD, *Instrumentum domesticum*

* Julijana Višočník, doc. dr., arhivska svetovalka, Nadškofijski arhiv Ljubljana, julijana.visocnik@rkc.si, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7222-5052>

Bernarda Županek, dr., muzejska svetnica, Mestni muzej Ljubljana, Muzej in galerije mesta Ljubljana, bernarda.zupanek@mgml.si, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2691-5714>

Ana Kovačič, univ. dipl. arheolog, Skupina STIK, Ljubljana, ana.kovacic@skupinastik.si

SEVERNO EMONSKO GROBIŠČE IN NAJDIŠČE EMONIKA

Rimska Emona je bila najvzhodnejša kolonija 10. italške regije (*Regio X: Venetia et Histria*). Zaradi strateške lege na robu Italije, v ozkem prostoru t. i. Ljubljanskih vrat, je nadzorovala pomembne rečne in kopenske poti, ki so povezovale Apeninski polotok z območji proti vzhodu in severu. Mesto, zgrajeno na levem bregu Ljubljanice v začetku 1. stoletja n. št., je obstajalo vsaj do sredine 5. stoletja.¹

Emona je imela tri velika grobišča, umeščena ob glavnih vpadnicah v mesto: zahodno proti Akvileji (*Aquileia*), vzhodno proti Sisciji (*Siscia*) ter severno proti Celeji in Petovioni (*Celeia, Poetovio*). Zadnje, severno grobišče je bilo najobsežnejše in tudi najbolj raziskano. Raziskovali so ga od sredine 17. stoletja naprej. Razprostiralo se je od današnjega Kongresnega trga vzdolž Slovenske in Dunajske ceste vse do Linhartove ceste ter od Komenskega in Miklošičeve ulice do Delavskega doma ter SNG Opere in baleta. Skupaj (na vseh treh emonskih grobiščih) je bilo do danes izkopanih skoraj 4000 grobov.

Posebej intenzivne so bile raziskave severnega grobišča v zadnjih 20 letih. Če se osredotočimo na največja – arheološke raziskave za načrtovani Potniški center Ljubljana so v letih 2007–2008 razkrile velik del severnega grobišča, s 435 grobovi in dobro dokumentiranimi grobnimi parcelami.² Več skupin grobov, med njimi enajst grobov iz avgustejskega časa,³ je bilo odkritih pri arheoloških raziskavah na Kongresnem trgu v letih 2009–2011.⁴ Izkopavanja za parkirno garažno hišo Kozolec 2 leta 2010 so odkrila 61 grobov in jarek, ki je zamejeval grobiščni prostor po vsej dolžini.⁵ Pri izkopavanjih za potopne smetnjake na Štefanovi ulici 4 leta 2011 je bilo odkritih 20 grobov ter nato leta 2022 v bližnjem Argentinskem parku pri arheoloških raziskavah zaradi obnove vročevodnega omrežja še 23.⁶ Med izkopavanji na Slovenski cesti leta 2015 so odkrili več grobov ter ostanke najprej lesenih, potem zidanih grobnih parcel.⁷ Izkopavanja na Gosposvetski cesti so razkrila precejšen del severnega grobišča z več kot 350 grobovi in ostanki zgodnjekršćanskih objektov.⁸ Prav tako

so številne pokope odkrila izkopavanja na Vošnjakovi ulici v letih 2018–2019⁹ – kar 54 grobov – ter na Vidovdanski ulici leta 2020¹⁰ – 33 grobov na območju, kjer je verjetno tekla ena stranskih cest proti vzhodu. Leta 2021 so arheološka izkopavanja ob Dunajski cesti odkrila koncentracijo grobov med Livarsko in Trstenjakovo ulico, raziskanih je bilo 41 grobov iz 1. in 2. stoletja.¹¹

Najnovejša so arheološka izkopavanja severnega grobišča na območju ljubljanske centralne železniške postaje. Lokacijo so poimenovali Emonika, saj je po zaključku raziskav že stekla gradnja istoimenskega večnamenskega kompleksa.

Najdišče Emonika obsega osrednji del severnega emonskega grobišča in je bilo raziskano v dveh etapah, imenovanih Emonika P1¹² in Emonika P2¹³. V prvi fazi raziskav, Emonika P1, je bilo raziskanih 139 grobov – 119 žganih in 20 skeletnih. V enem od njih je bila odkrita oljenka, ki je predmet tega prispevka. Izkopavanja so odkrila nov odsek ene od stranskih cest, ki je vodila v smeri proti Zalogu, skupaj z obcestnima jarkoma. Ob njej je bilo na vzhodnem delu raziskovanega območja odkrito tudi manjše ločeno grobišče. V nadaljevanju raziskav (Emonika P2) je bilo odkritih še 44 grobov, 41 žganih in 3 skeletni.

OKOLIŠČINE NAJDBE

Volutna oljenka z upodobitvijo gladiatorja je bila odkrita v žganem grobu št. 1045, na jugozahodnem delu sektorja I, ob križišču Dunajske in Slovenske ceste ter ceste proti Trgu osvobodilne fronte. Grob je bil vkopan iz višje, že v preteklosti odstranjene površine. Grobna jama je bila v tlorisu ovalna, v preseku pa oglata. Stranice jame so bile obložene s strešnimi opekami (*tegulae*), ki so tvorile skrinjo, ta pa je bila kasneje močno poškodovana. Ob odkritju sta bila ohranjena le vzhodna tegula in del severne.

Notranjost grobne skrinje je zapolnjevalo temno rjavo čvrsto polnilo z drobnim prodrom, peskom in ostanki oglja, v njegovem vrhnjem delu so bili ostanki poškodovanih tegul SE 1231. Ožganih človeških kosti je bilo ohranjenih zelo malo (le 3 g), medtem ko so bile med pridatki zabeležene tudi živalske kosti (skupne teže 9 g). V zasutju groba so bili poleg oljenke odkriti še 4 od-

1 Županek in Ravnik, A topography of death, str. 197.

2 Mulh, Poročilo o zaščitnih arheoloških izkopavanjih.

3 Bekljanov Zidanšek, Grob 1007, str. 13–26; Gaspari et al., Augustan military graves, str. 125–196.

4 Badovinac et al., Poročilo o arheoloških raziskavah.

5 Miškec et al., Severno emonsko grobišče.

6 Tomažinčič, Končno strokovno poročilo o arheoloških izkopavanjih; Bešter, Prvo strokovno poročilo.

7 Poročilo je v pripravi.

8 Gaspari et al., Prvo strokovno poročilo o predhodni arheolo-

ški raziskavi, str. 79–80.

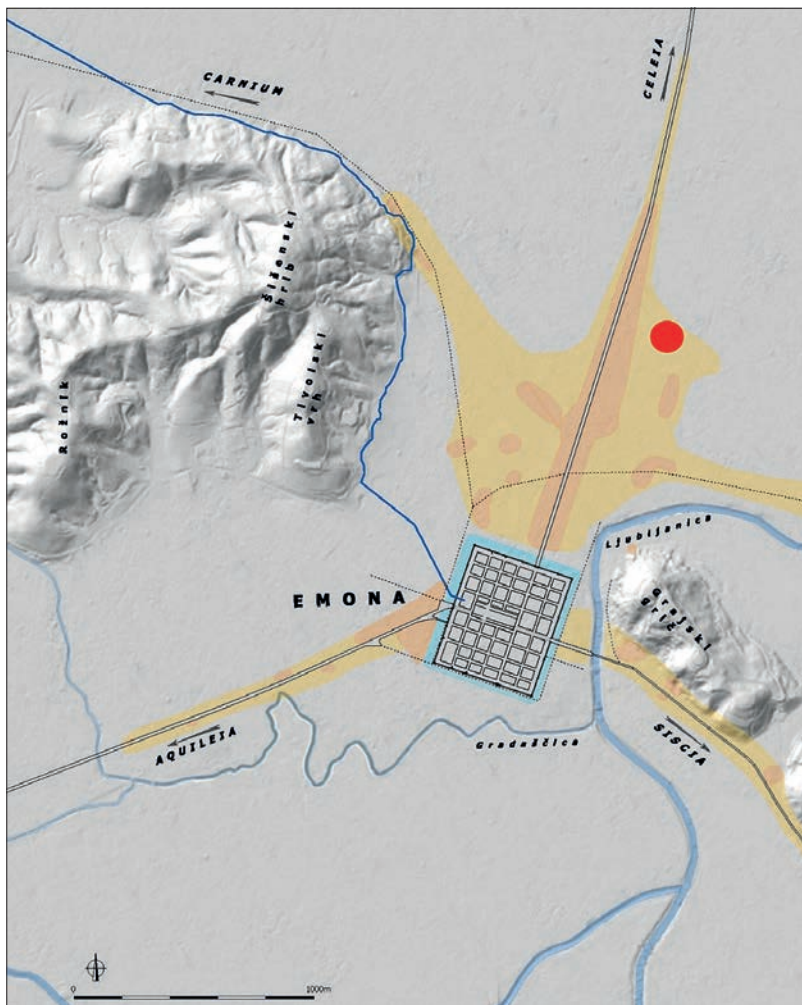
9 Sraka et al., Poročilo o predhodni arheološki raziskavi.

10 Sraka et al., Prvo strokovno poročilo o arheološki raziskavi.

11 Sraka in Draksler in Štajdohar, Prvo strokovno poročilo o arheološki raziskavi.

12 Jenko et al., Strokovno poročilo o arheološki raziskavi – Emonika P 1.

13 Jenko et al., Strokovno poročilo o arheološki raziskavi – Emonika P 2.

Tloris Emone z vrisanimi grobišči in najdiščem Emonika (arhiv Skupine STIK).

lomki amfore/amfor tipa Dressel 6B, 3 žebli, odlomki kuhinjske in namizne keramike ter drobcu staljenega stekla.

Oljenka je ležala na dnu grobne jame, tik ob vzhodni strani skrinje. Bila je edini dobro ohranjen grobni pridelek. V grob je bila priložena tudi steklena posoda, od katere sta ohranjena le dno in del ostenja. Glede na stanje ohranjenosti groba in pridatkov izkopavalci menijo, da je bil grob morda že v antiki izropan.¹⁴

GLADIATORJI

Gladiatorski boji so že v zgodnjem rimskem obdobju postali institucionaliziran del javnih spektaklov, pri čemer so se borci delili v različne tipe glede na izvor, orožje, zaščitno opremo in način bojevanja.¹⁵ V najstarejši fazi iger so gladiatori pogosto simbolno predstavljali sovražnike Rimljanov, kot so bili Samniti, Gali in Tračani. Samnit velja za najzgodnejši tip gladiatorja (Livij 9, 40). Galski borec, ki se prvič pojavlja v cesarjan-skem obdobju, je ob koncu republike prejel novo

poimenovanje – *murmillio* (Cicero, *Philippicae* 3, 12). Tračan (*Thraex*), prepoznaven po ukrivljenem meču (*sica*) in visoki čeladi s širokim ščitnikom, je dobro dokumentiran v napisnih virih 1.–2. stoletja n. št. Takšna tipologija gladiatorjev predstavlja ključno izhodišče za razumevanje ikonografije na obravnavani oljenki. Kanonična razvrstitev gladiatorjev v posamezne tipe izvira iz avgustejskega obdobja, do časa Flavijcev pa je bila že dokončno oblikovana, čeprav se je v poznejših obdobjih še prilagajala. Napis pogrebne združenja¹⁶ iz Rima, datiran v leto 177 n. št., v času vladavine Komoda, navaja imena in opise več gladiatorskih tipov glede na njihovo opremo in bojni status, med njimi: *thraex*, *hoplomachus*, *essedarius*, *contraretiarius*, *murmillio*, *provocator* in *retiarius*.¹⁷

OPIS OLJENKE

Reliefna volutna oljenka, dokumentirana kot posebna najdba št. 1079 (PN 1079), je v celoti ohranjena. Izdelana je bila v kalupu iz prečiščene gline in prekrita z rjavo-rdečim premazom.

¹⁴ Matej Draksler, ustno.

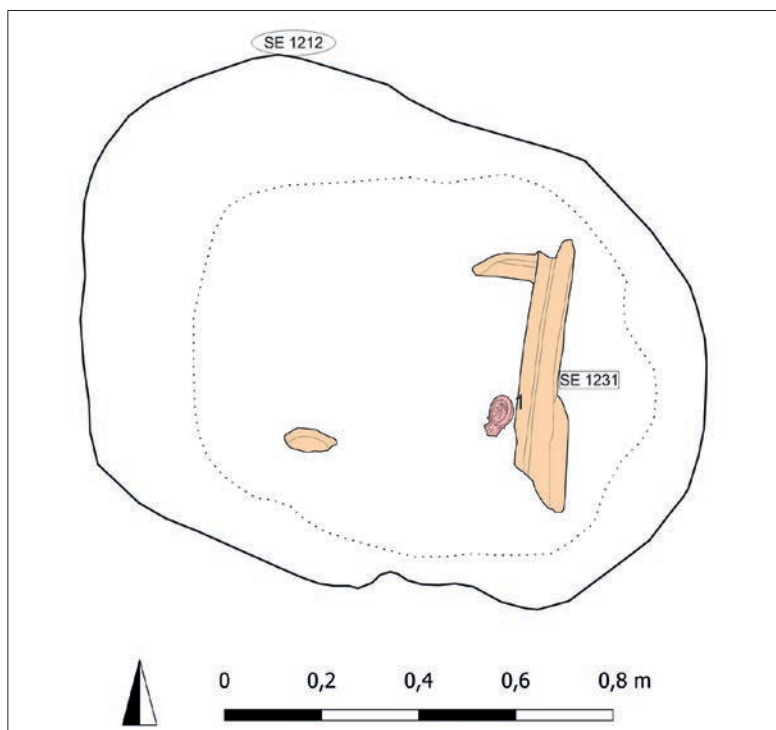
¹⁵ Kazek, *Gladiateurs*, str. 15–20.

¹⁶ EDR197505.

¹⁷ *Gladiatori nell'Arena*.

Fotostika in risba groba št. 1045 (arhiv Skupine STIK).

Najverjetneje izvira iz severnoitalskih delavnic. Tipološko sodi v tip Loeschcke IB/C, ki sodi v zgodnjecesarso fazo razvojne skupine volutnih oljenk. Italijanska produkcija tipa I je najbolje dokumentirana od avgustejskega do zgodnjega flavijskega obdobja (ok. 30–70 n. št.), kar Bailey in Goethert-Polaschek navajata kot okvirno kronologijo za podtip B/C.¹⁸ Za območje današnje

Slovenije je najnatančnejšo tipološko razpravo o loeschckevih tipih vpeljala J. Istenič, ki pri poetovionskem gradivu oljenke tipa Loeschcke I (B/C) prav tako umešča v čas od sredine 1. do začetka 2. stoletja.¹⁹ V vzhodnem delu *Regio X*, tudi v Emoni, se pojavljajo celotno 1. stoletje ter trajajo do prve polovice 2. stoletja.²⁰ Glede na iko-

¹⁸ Bailey, *A Catalogue*, str. 24–27; Goethert-Polaschek, *Die römischen Lampen*, str. 16, fig. 7.

¹⁹ Istenič, *Poetovio*, str. 161–162.

²⁰ Žerjal, Lončenina, str. 226; Žerjal, *Keramično gradivo*, str. 188–189.

Fotografija sprednje in zadnje strani oljenke (foto: Ana Kovačič, Skupina STIK).

nografijo oziroma popularnost motiva pa bi lahko bila obravnavana oljenka zelo zgodnja, morda celo že avgustejska, vsekakor pa zamejena na I. stoletje.²¹

Oljenka meri 8,5 cm v dolžino in 2,7 cm v višino; težka je 49 g. Na spodnji strani je dno označeno s koncentričnim krogom, v katerem so trije majhni puncirani krogi, razporejeni navpično. Na zgornji strani ima širok, oglat noseček z dvema lepo izpeljanima volutama, luknjico za stenj na trikotnem zaključku noska ter majhno odprtino za zrak tik pred prehodom noska v disk. Premer diska meri 6,3 cm, rame pa od reliefnega polja ločujeta dva koncentrična kroga.

Na disku je upodobljen gladiator tipa *mur-millo*, za katerega je značilna sledeča oprema: na golenicah ščitniki (*ocreae*), kratek meč (*gladius*), zaščitni rokav (*manica*) na desnici, širok pas (*baltus*) ter velika čelada s perjanico in vizirjem ter velikim pravokotnim ščitom (*scutum*).

Na disku oljenke je oprema borca modelirana z veliko mero natančnosti. Zaščitni rokav na desnici je poudarjen z vzdolžnimi črtami, ki nakazujejo trakasto ali segmentno strukturo. Kratko oblačilo tipa *subligaculum* opasuje širok pas, medtem ko je glava pokrita z masivno čelado. Čelada ima visoki greben oziroma perjanico (izdelana je bila iz peres ali konjske dlake)²² in obrazno zaščito – vizir (*cassis crista*). Figura je upodobljena v gibanju, s telesno držo, ki nakazuje napad. Leva noga je pomaknjena naprej in rahlo pokrčena, desna

pa trdno zasajena nazaj, kar ustvarja vtis odločne, napadalne drže proti nasprotniku. V nasprotju s podobnimi prizori na drugih oljenkah, kjer je roka z orožjem že v zamahu, je tu jasno prikazan trenutek tik pred napadom – gladiator meri, čaka na odprt prostor v nasprotnikovi obrambi. Ščit drži dvignjen na višino zgornjega dela telesa in rahlo poševno obrnjen proti nasprotniku. Položaj ščita nakazuje, da borec aktivno blokira udarec ali pa se pripravlja, da ščit potisne naprej in s tem destabilizira nasprotnika; ščit hkrati varuje in omogoča napad.

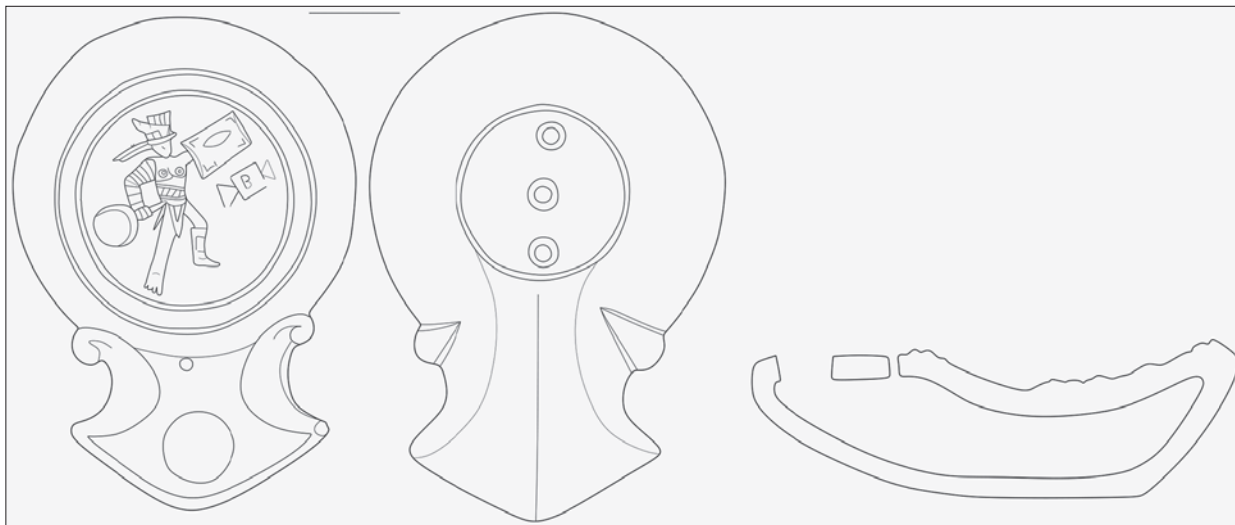
Gladiator ima v desni roki meč, dvignjen v položaju, značilnem za sunek naprej. Tik pod roko z mečem je luknjica za polnjenje oljenke z oljem. Pod ščitom je uokvirjeno napisno polje (*tabula ansata*), v katerem je vtisnjena črka B. Upodobitve gladiatorjev na oljenkah niso redke, je pa napisno polje v obliki tabule ansate veliko bolj izjemno.

OLJENKA Z NAPISOM

Največja in hkrati najbolj raznovrstna skupina rimskih napisov so napisi na predmetih za vsakdanjo rabo, ki jih poznamo pod izrazom *instrumentum domesticum*. Vanjo sodijo napisi na orodju, posodju, orožju, različnih pripomočkih (na primer pasovi, etikete za označevanje blaga, vodovodne cevi), pa tudi na nakitu, steklu in številnih zvrsteh keramike. Praviloma niso vklesani v kamen, temveč so vrezani, vpraskani, puncirani, narisani ali vtisnjeni v različne materiale. Zato napisi na oljenkah niso nenavadni, čeprav

²¹ Flecker, *Gladiatorenbilder*, str. 118, 122–123.

²² *Das Spiel mit dem Tod*, str. 82–85.

Risba sprednje in zadnje strani oljenke (risba Ana Tuljak, Mina Markun, Ana Kovačič).

ostajajo razmeroma redki.²³ Podobno kot pri celotni skupini *instrumentum domesticum* tudi v teh primerih naletimo na kratke napise, najpogostejše omejene zgolj na osebna imena, ki so, kadar je mogoče, dodatno okrajšana. Imena so praviloma v roditeljskem, saj so prav ta sklon pogosto uporabljali za izražanje lastnine (*genetivus possessoris*). Za zapisanim imenom na predmetu se tako skriva ali lastnik (torej tudi uporabnik) predmeta ali tisti mojster, ki je predmet izdelal (izoblikoval, oblikoval), oziroma lastnik delavnice, v kateri je predmet nastal. Keramično posodje in njegova tipologija, oblikovana v dolgoletnih raziskavah,²⁴ omogočata razmeroma natančno datiranje posameznih zvrsti keramike in s tem širših najdiščinskih kontekstov. Ob tem pa ne smemo spregledati pomena keramičnega posodja kot kazalca uveljavljenih trgovskih in transportnih poti v antiki. V tem okviru je treba razumeti tudi napis na obravnavani oljenki.

Poleg gladiatorjeve upodobitve²⁵ je desno od gladiatorja pod njegovim ščitom postavljeno majhno napisno polje v obliki tabule ansate (*tabula ansata*).²⁶ V njem je zapisana ena sama črka, za katero lahko z veliko verjetnostjo trdimo, da gre za začetnico gladiatorjevega imena. Gladiatori so sicer sodili med sužnje, torej v najnižji družbeni razred, a kot vemo, so zaradi svojega poklica vsaj nekateri postali slavni in priljubljeni.

Lončarski mojstri so tako radi upodabljali uspešne gladiatore – tudi z njihovimi imeni (a očitno tudi samo z začetnico imena).²⁷

Vprašamo se sicer lahko, zakaj je ime zapisano zgolj z začetnico, saj je bilo prostora na disku dovolj tudi za celotno ime. Predvidevamo lahko, da so mesto na oljenkah našli le najuspešnejši, torej najslavnejši in v lokalnem okolju vsem znani gladiatori. V določenem časovno in krajevno omejenem okolju tako uspešnih in posledično znanih gladiatorjev najverjetneje ni bilo toliko, da jih prebivalci tega mesta ne bi poimensko poznali. Mojstru se morda v takšnem primeru ni zdelo nujno ime izpisati v celoti, temveč je zadoščala zgolj prva črka enodelnega imena, ki je bilo značilno za sužnje. Morda bi lahko predvidevali, da je bilo ime grškega izvora.²⁸ Seveda bi želeli ugotoviti ime tega predvidoma slavnega gladiatorja. Do njegovega imena pa bi lahko prišli le s pomočjo drugega napisa (nagrobnega ali morda

²⁷ Janežič in Lazar, *Roman oil lamps*, str. 333.

²⁸ Velik del sužnje ob koncu republike in na začetku cesarstva izvira iz helenističnega vzhoda, torej iz grškega jezikovnega prostora. Še pozneje so sužnje kupovali predvsem na vzhodu, kjer so že za časa helenizma obstajale veletržnice za trgovanje s sužnji, ki so bili grecizirani in so imeli grška imena. Kot takšni so prihajali v Rimu in drugam na zahod Rimskega cesarstva. Raziskave so pokazale, da so tudi sužnji, ki so izvirali iz zahodnih delov Rimskega cesarstva, praviloma (pogosto ?) imeli grška imena, tako se zdi bolj verjetno, da je grško ime znamenje družbenega položaja in redkeje etnične ali geografske pripadnosti. Vsekakor pa so številni sužnji v Rimu in drugod v zahodnih provincah imperija za svoja imena uporabljali tudi latinska imena (*cognomina*), tako kot so številni svobodni na tem ozemlju za osebno ime dobili ime grškega izvora. Med latinskimi osebnimi imeni so bila nekatera še posebej pogosto uporabljena med sužnji, na primer *Benignus*, *Felicius*, *Felix*, *Fortunatus*, *Hilarus* (prim. Matijašič, *Uvod*, str. 62; Bruun, *Slaves*, str. 608–609; Solin, *Namen*, str. 1047).

²³ Bailey, *A Catalogue*, str. 110, 111; Bussièrre in Lindros Wohl, *Ancient Lamps*, str. 473. Obe objavi vključujeta kratke seznime z napisi na diskih oljenk.

²⁴ Za oljenke: Loeschcke, *Lampen*; Iványi, *Die pannonischen Lampen*; Buchi, *Lucerne*; Bailey, *A Catalogue*; Istenič, *Poetovio*; Bussièrre in Lindros Wohl, *Ancient Lamps*.

²⁵ Glej zgoraj.

²⁶ *Tabula ansata* – tablica z ročaji v obliki ptičjega repa, ki jo sicer srečujemo tako na nagrobnih (na primer sarkofagih) kot na votivnih spomenikih.

votivnega), na katerem bi bilo navedeno ime gladiatorja (*myrmillo*) in bi se začelo na črko B. Rimska epigrafska baza (EDR) nam žal ne ponudi takšnega zadetka.²⁹ Kar nam preostane, je to, da pregledamo najpogostejša imena sužnjev na B³⁰ oziroma imena gladiatorjev, ki se začnejo s črko B in jih do danes poznamo. V zborniku, ki ga je uredil Junkelman,³¹ so zbrana tudi imena gladiatorjev, med njimi jih je nekaj na črko B: *Baccibus*, *Barosus*, *Bato*, *Bebryx*, *Belerofoons*, *Beryllus*, *Blastus*, *Boristhenes*. Navedena imena predstavljajo zgolj eno izmed možnosti, kako bi lahko dopolnili črko B na naši oljenki.³²

Oljenke z upodobitvijo gladiatorjev sicer ne sodijo med najpogostejše, vendar jih je mogoče zaslediti po celotnem rimskem imperiju, od Galije in Španije do Afrike in Bližnjega vzhoda.³³ V celoti ohranjene oljenke so razmeroma redke, kar velja tudi za naš emonski primer, zato je njegovo reliefno polje dragocen vir za ikonografsko analizo.

Večina oljenk iz naselbinskih plasti je praviloma ohranjena fragmentarno, najpogostejše kot deli diskov, fragmenti kljunov ali razlomljene baze. Razlogi so v dolgotrajni uporabi, odlaganju v sekundarne plasti ter mehanskih poškodbah pri izkopu ali v kontekstu odlaganja odpadnega materiala. Nasprotno pa cele oljenke praviloma prihajajo iz grobnih kontekstov, kjer so bile položene kot pridatki in so bile posledično zaščitene pred kasnejšimi motnjami, kar pojasnjuje razliko v stopnji ohranjenosti med naselbinskimi in grobnimi najdbami.

V emonskem prostoru sicer ne poznamo druge oljenke z enakim motivom gladiatorja tipa *mirmillo*, vendar so bile odkrite oljenke z različnimi upodobitvami gladiatorjev tako v grobovih kot v naselbinskih kontekstih, kar potrjuje, da motiv gladiatorskih bojov lokalnim prebivalcem

ni bil tuj. Na širši pomen gladiatorskih motivov v pogrebem in športnem kontekstu opozarja tudi Kaja Stemberger Flegar, ki je v svojem nedavnem prispevku obravnavala upodobitve gladiatorjev na oljenkah z vidika športnih praks ter njihove vloge med grobnimi pridatki. Temo je predstavila v okviru Grošljevega simpozija leta 2025, pri čemer je izpostavila simbolno razsežnost oljenk v pogrebem ritualu.³⁴

O rimskih oljenkah iz Petovione (Vičava), ki so jih našli med arheološkimi raziskavami v letih 2010 in 2011, pišeta Maja Janežič in Evgen Lazar. Med kar 58 fragmentarno ohranjenimi primerki so tri okrašene s portreti gladiatorjev. Na eni je upodobljen boj dveh gladiatorjev, viden pa je tudi del napisa: SPI. Na drugih dveh gre za portret enega samega gladiatorja. Ker oljenki nista ohranjeni v celoti, je težko ugotavljati podobnost z našo.³⁵ Iz Celeje (*Celeia*) sta v katalogu *Vivas felix* objavljeni dve oljenki, ki vsaj malo spominjata na naš motiv – žal nobena ni ohranjena v celoti.³⁶ Iz Emone se zdi naši še najbolj podobna oljenka, ki so jo leta 2019 našli pri arheoloških izkopavanjih na območju Igriške ulice in Erjavčeve ceste.³⁷ Upodobitev gladiatorja je sicer bolj preprosta in manj dodelana, je v bolj surovem stanju, manjka pa tudi napisno polje v obliki tabule ansate.

Veliko oljenk, ki niso bile lokalne proizvodnje, je v ta prostor gotovo prišlo iz severne Italije, zato je dobro preveriti, kakšno je stanje z gladiatorji na oljenkah v Akvileji. Že samo bežen pogled na oljenke v oglejskem muzeju potrdi naše predvidevanje. Gladiatorji na oljenkah v Akvileji so bili priljubljen motiv, izpričani so v veliko različicah, še posebej pogosti pa so bili v flavijski dobi.³⁸ Zdi pa se, da med navedenimi ni nobenega, ki bi lahko pomenil resno analogijo našemu. Še najbližje se zdita primera na tabli 113 št. 718 in tabli 66 št. 374.³⁹ A pri prvem je težava fragmentarna ohranjenost, pri drugem pa ne najboljše fotografija.

Pri iskanju vzporednic se je treba ustaviti še pri oljenkah s Štalenske gore, kjer se je ohranilo skoraj 100 oljenk z motivi gladiatorjev. Tako velik vzorec omogoča natančno analizo pojavnosti motivov in vpogled v razvoj »gladiatorske ikonografije«. Na prvi pogled morda preseneča dejstvo, da pri tem številu oljenk z gladiatorji ni nobene,

29 V Deseti regiji (*Venetia et Histria*) najdemo le tri napise, ki so zgolj posredno povezani z gladiatorji v tem delu italije: EDR007179 (*myrmillo*); EDR097776 (*mirmillo*) in EDR007362 (*gladiator*). V nobenem primeru ni izpričan gladiator, čigar ime bi se začelo s črko B. Tudi po celotni Italiji je situacija precej podobna glede na zadetke v EDR (*myrmillo* in *mirmillo*): http://www.edr-edr.it/edr_programmi/res_complex_comune.php?lang=it&ver=simp (23. 12. 2025).

30 Solin, *Die Stadtrömischen Sklavennamen* I, str. 687–688: v indeksu je okoli 180 različnih imen na B, ki so jih imeli sužnji, kar nam ni v večjo pomoč.

31 *Das Spiel mit dem Tod*, str. 194.

32 Ni namreč popolnoma jasno, po kakšnem ključu so ta imena sploh zbrana. Poleg tega ne gre pozabiti, da poimensko poznamo le majhen del gladiatorjev.

33 Ceballos Hornero, *Lucernas romanas*; Kazek, *Gladiateurs*; Rivet, *Lampes antiques*; Bejaoui, *Lampes romaines*; Storchan, *Beit Nattif Lamps*.

34 Stemberger Flegar, Šport in (pogrebni) rituali, v tisku.

35 Janežič in Lazar, *Roman oil lamps*, str. 333.

36 Bausovac, *Vivas felix*, str. 59, kjer naj bi bil upodobljen gladiator, in Bausovac, *Vivas felix*, str. 65, kjer gre za upodobitev rokoborca.

37 Draksler et al., *Arheološke raziskave na Igriški ulici in Erjavčevi cesti v Ljubljani*.

38 Di Filippo Balestrazzi, *Lucerne*, str. 87–101.

39 Di Filippo Balestrazzi, *Lucerne*, str. 87–101 (s pripadajočimi tablamami).

kjer bi bil predstavljen en sam gladiator (kot v našem primeru). V vseh primerih gre namreč za gladiatorske boje, kjer nastopata dva ali celo trije gladiatorji.⁴⁰ Navedeno dejstvo pa je najverjetneje mogoče razložiti s tem, da se je gladiatorska ikonografija postopoma začela poenostavljati, kar pomeni, da gladiatorji na mlajših tipih oljenk niso več upodobljeni v parih, pač pa samostojno, kot da se borijo proti navideznemu sovražniku.⁴¹

Zanimiv je tudi pogled na katalog oljenk iz panskke Gerulate (*Gerulata*), kjer oljenke z upodobitvijo gladiatorjev in njihovo razmeroma veliko priljubljenost povežejo z amfiteatrom v bližnjem Karnuntu (*Carnuntum*), kjer je bilo gladiatorje mogoče videti v živo v areni.⁴²

Nekaj lepih rimskih oljenk hrani Gettyjev muzej (J. Paul Getty Museum) v Los Angelesu. Zanimale so nas predvsem tiste z upodobitvijo težko oboroženih gladiatorjev (*myrmillo*) v povezavi s tabulo ansato. Gladiatorji tega tipa so upodobljeni na dveh oljenkah, ena od teh dveh ima tudi napisno polje v obliki tabule ansate, kjer sta v celoti izpisani imeni gladiatorjev. V boju sta namreč predstavljena dva gladiatorja: *Sabinus* in *Popilius*.⁴³ Motiv torej kljub določenim vzporednicam ni enak našemu; oljenko so datirali v obdobje poznoavgustejske do flavijske dobe. V drugem primeru gre ponovno za boj dveh težko oboroženih gladiatorjev; tabule ansate ni, tako da je podobnosti še manj.⁴⁴

Katalog oljenk iz Trierja nam postreže s precej različnimi motivi upodobitev gladiatorjev;⁴⁵ še najbolj podoben našemu je gladiator pod št. 24 v identični pozi in s podobno oborožitvijo, čeprav brez tabule ansate in napisa.⁴⁶

Poleg oljenk se motiv gladiatorskih bojev pojavlja na širokem spektru umetniških in uporabnih predmetov. Posebej velja izpostaviti obsežen korpus gladiatorskih prizorov na sigilatnem posodju, izdelanem v galskih delavnicah. Galska sigilata je bila izdelana v matricah oziroma kalupih, kar je omogočilo množično in standardizirano proizvodnjo posod z reliefnimi prizori. Zaradi izjemno velike količine ohranjenih fragmentov ter širokih

slikovnih polj na posameznih posodah, ki omogočajo obsežne, večfazne in ikonografsko kompleksne kompozicije, galska sigilata predstavlja najbogatejši in najraznovrstnejši sklop gladiatorskih motivov. Bogata dekoracija in širok nabor motivov, ki jih nudi sigilata, pa se žal ne odražata na oljenkah, saj majhno polje diska omejuje izvedbo kompleksnejših ikonografskih kompozicij. Raznolikost in množičnost teh prizorov na sigilati jasno potrjujeta, da so bili gladiatorski motivi močno prisotni in priljubljeni v provincialnem življenju Rimskega imperija.⁴⁷

Po drugi strani številni kamniti spomeniki, zlasti nagrobniki gladiatorjev in votivne stele, prikazujejo borce z značilnimi atributi – ščitom, čelado, mečem in prepoznavno držo. Takšne kamnite upodobitve so dragocen primarni ikonografski vir, saj jih pogosto dopolnjuje napisno gradivo, ki pojasnjuje družbeni položaj, ime in tip gladiatorja.⁴⁸ Enako informativne so stenske poslikave, med drugim nedavno odkrite freske iz Pompejev (*Regio V*), ki ohranjajo izjemno dinamične prizore dvobojev. Ikonografsko bogat je tudi material mozaikov, zlasti iz severne Afrike in vzhodnega Sredozemlja, kjer so prizori *venationes* in gladiatorskih dvobojev razširjeni ter pogosto pospremljeni z napisnimi identifikacijami posameznih borcev.⁴⁹

SKLEPNE UGOTOVITVE

Rimska kolonija Emona je imela ob mestnih vpadnicah tri velika grobišča. Najbolje raziskano in največje je severno, ki se je razprostiralo od Kongresnega trga do Linhartove ceste ter od Komenskega in Miklošičeve ulice do Delavskega doma. Leta 2024 so arheološke raziskave na območju, ki je bilo predvideno za gradnjo večstanovanjskega kompleksa Emonika, razkrile dotlej še neraziskan del severnega grobišča. V enem izmed žganih grobov je bila poleg žganine, živalskih kosti ter majhnih odlomkov posod odkrita v celoti ohranjena volutna oljenka. Relief na disku prikazuje gladiatorja, ki ga lahko glede na njegovo opremo identificiramo kot gladiatorja tipa *myrmillo*. Ob njem je napisno polje v obliki tabule ansate, v katerem je zapisana črka B. Tipološko sodi v tip Loeschcke IB/C, ki se v Emoni pojavlja v času od 1. do prve polovice 2. stoletja. Glede na ikonografijo oziroma popularnost motiva bi lahko bila naša oljenka zelo zgodnja, vsekakor pa iz 1. stoletja n. št. Oljenka z upodobitvijo gladiatorja, ob katerem je najverjetneje zapisana začetnica

40 Flecker, *Gladiatorenbilder*, str. 117–133.

41 Frece, *Gerulata*, str. 71.

42 Frece, *Gerulata*, str. 310, 396.

43 Bussièrre in Lindros Wohl, *Ancient lamps*, str. 82–83 (št. 107).

44 Bussièrre in Lindros Wohl, *Ancient lamps*, str. 154–155 (št. 227).

45 Goethert, *Römische Lampen*, str. 54–59, 82–83.

46 Goethert, *Römische Lampen*, str. 58. Na straneh med 205 in 207 so predstavljeni vsi motivi upodobitev, ki so povezani z gladiatorji in jih je mogoče najti na oljenkah v muzeju Trier. Našemu so najbolj podobni M.101, M.102 in M.109.

47 Kazek, *Gladiateurs*, str. 45–55.

48 Ville, *La gladiature*, str. 152–160.

49 *Das Spiel mit dem Tod*, str. 82–85.

njegovega imena, je nastala z namenom počastiti slavnega in uspešnega gladiatorja. Pričakovali bi, da bo njegovo ime izpisano v celoti, a se to mojemu očitu ni zdelo potrebno. Omenjenega gladiatorja so v lokalnem okolju gotovo vsi poznali. A je oljenka, ki je nastala v severni Italiji⁵⁰ (točne lokacije sicer ni mogoče določiti), našla svojo končno postajo v Emoni, kjer oljenk s podobnim motivom ni veliko ohranjenih (če pa so, jih težko prepoznamo zaradi slabe ohranjenosti ali pa morda še niso objavljene). Nedvomno gre za izjemno najdbo. Oljenk z identičnim motivom – gladiator (*murmillio*) in napisno polje v obliki tabule ansate (z vpisanim imenom) – tudi širše ni veliko, čeprav so gladiatorji pogost motiv na oljenkah, kar je razvidno predvsem iz oljenk v Akvileji in na Magdalensbergu.

LITERATURA

- Badovinac, David in Bekljanov Zidanšek, Iris in Božinović, Mate in Brečić, Jerica in Erjavec, Robert in Hrustel, Jožica in Hvalec, Samo in Masaryk, Rene in Porenta, Sašo in Skorupan, Jaša in Verbič, Tomaž in Vojaković, Petra: *Poročilo o arheoloških raziskavah na območju gradnje parkirne hiše v Ljubljani, Kongresni trg, zvezek I do XI* (ur. Rene Masaryk). Neobjavljeno strokovno poročilo. Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2011.
- Bailey, Donald Michael: *A Catalogue of the Lamps in the British Museum. II: Roman Lamps Made in Italy*. London: British Museum Publications, 1980.
- Bausovac, Maja: *Vivas felix: Celeia: arheološko najdišče Osrednja knjižnica Celje = the Osrednja knjižnica Celje archaeological site*. Celje: Pokrajinski muzej, 2014.
- Bejaoui, Faïza: *Lampes romaines de Tunisie*. Tunis: Institut National du Patrimoine, 1997.
- Bekljanov Zidanšek, Iris: Grob 1007 s Kongresnega trga v Ljubljani. *Emona: med Akvilejo in Panonijo / Emona between Aquileia and Pannonia* (ur. Irena Lazar, Bernarda Županek). Koper: Univerza na Primorskem, Inštitut za dediščino Sredozemlja, Univerzitetna založba Annales, 2012, str. 13–26.
- Bešter, Helena: *Prvo strokovno poročilo o arheoloških raziskavah ob gradnji in arheoloških izkopavanjih. 22–0345. V Ljubljani v parku Ajdovščina zaradi obnove vročevodnega omrežja*. Ljubljana: MGML, 2022.
- Bruun, Christer: *Slaves and freed slaves. The Oxford handbook of Roman epigraphy* (ur. Christer Bruun, Jonathan Edmondson). New York: Oxford University Press, 2015, str. 605–626.
- Buchi, Ezio: *Lucerne del Museo di Aquileia I. Lucerne romane con marchio di fabbrica*. Aquileia: Associazione Nazionale per Aquileia, 1975.
- Bussière, Jean in Wohl Lindros, Birgitta: *Ancient Lamps in the J. Paul Getty Museum*. Los Angeles: J. Paul Getty Museum, 2017.
- Ceballos Hornero, Antonio: *Lucernas romanas decoradas con escenas de espectáculos en Hispania*. Córdoba: Universidad de Córdoba, 2007.
- Das Spiel mit dem Tod. So kämpften Roms Gladiatoren* (ur. Marcus Junkelmann). Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 2000.
- Di Filippo Balestrazzi, Elena: *Lucerne del museo di Aquileia*. Vol. II, 2. Lucerne romane di età repubblicana ed imperiale. Aquileia: Associazione Nazionale, 1988.
- Draksler, Matej in Perko, Matic in Masaryk, Rene in Tica, Gojko: *Arheološke raziskave na Igriški ulici in Erjavčevi cesti v Ljubljani*. Prvo strokovno poročilo o raziskavi 18–0356. Ljubljana: Skupina STIK, MGML, 2019.
- Flecker, Manuel: *Gladiatorenbilder auf Lampen der frühen Kaiserzeit. Das Fallbeispiel Magdalensberg. Die Römischen Lampen vom Magdalensberg 2* (ur. Eleni Schindler Kaudelka in Valentina Mantovani). Klagenfurt am Wörthersee: Verlag des Landesmuseums Kärnten, 2024, str. 117–137 (Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 18, Kärntner Museumsschriften 88).
- Freder, Robert: *Gerulata: The Lamps. Roman Lamps in a Provincial Context*. Prague: Karolinum Press, 2014.
- Gaspari, Andrej in Bekljanov Zidanšek, Iris in Masaryk, Rene in Matjaž Novšak: *Augustan military graves from the area of Kongresni trg in Ljubljana / Avgustejska vojaška grobova s Kongresnega trga v Ljubljani. Evidence of Roman army in Slovenia / Slovski rimske vojske na Slovenskem* (ur. Janka Istenič, Boštjan Laharnar in Jana Horvat). Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2015, str. 125–196.
- Gaspari, Andrej in Hvalec, Samo in Masaryk, Rene in Urankar, Rafko in Stehlikova, Janka in Bekljanov Zidanšek, Iris in Žerjal, Tina in Brečić, Jerica in Verbič, Tomaž in Leskovar, Tamara in Kolar, Katarina in Babič, Grega in Plohl, Borut: *Prvo strokovno poročilo o predhodni arheološki raziskavi – arheoloških raziskavah ob gradnji in arheološkem izkopavanju v Ljubljani na Gospodsvetski cesti zaradi rekonstrukcije vodovoda in kanalizacije ter obnove ulice*. Neobjavljeno strokovno poročilo. Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane 2018.
- Gladiatori nell'Arena. Tra Colosseo e Ludus Magnus* (ur. Alfonsina Russo, Federica Rinaldi, Barbara Nazario, Silvano Mattesini). Katalog razstave. Roma: Parco Archeologico del Colosseo, 2023.

⁵⁰ Opredelitev oljenke kot izdelka iz severne Italije temelji na tipoloških in ikonografskih značilnostih reliefno okrašenih oljenk tipa Loeschcke I, ki so jih proizvajali na tem območju. V Akvileji so na odpadkih ob delavnicah (*scarichi*) izpričani primerki volutnih oljenk z reliefnimi gladiatorskimi prizori, kar potrjuje njihovo lokalno izdelavo (Di Filippo Balestrazzi, *Lucerne*, str. 449, sl. 5).

- Goethert, Karin: *Römische Lampen und Leuchter*. Auswahlkatalog des Rheinischen Landesmuseums Trier. Trier: Rheinisches Landesmuseum, 1997.
- Goethert-Polaschek, Karin: *Katalog der Lampen des Rheinischen Landesmuseums Trier*. Mainz: P. von Zabern, 1985.
- Istenič, Janka: *Poetovio, zahodna grobišča I. in II. Grobne celote iz Deželnega muzeja Joaneuma v Gradcu*. Katalogi in monografije 32. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 1999.
- Iványi, Dóra: *Die pannonischen Lampen*. Ein Beitrag zur Geschichte der römischen Beleuchtungsgeräte. Budapest: Ungarisches Nationalmuseum, 1935.
- Janežič, Maja in Lazar, Evgen: Roman oil lamps discovered during archaeological research in Vičava, Ptuj / Rimske svjetiljke otkrivene tijekom arheoloških istraživanja u Vičavi kraj Ptuja. *Rimske keramičarske i staklarske radionice: proizvodnja i trgovina na jadranskom prostoru: tema kolokvija: Eksperimentalna arheologija: zbornik II. međunarodnog arheološkog kolokvija, Crikvenica, 28.–29. listopada 2011* (ur. G. Lipovac Vrkljan et al.). Zagreb: Institut za arheologiju; Crikvenica: Muzej grada Crikvenice, 2014.
- Jenko, Matjaž in Draksler, Matej in Kovačič, Ana in Janežič, Zvonka in Sraka, Marko: *Strokovno poročilo o arheološki raziskavi – arheološke raziskave ob gradnji ter arheološka izkopavanja na območju Emonika P2 (24–0134 Ljubljana – Emonika P2)*. Ljubljana: Skupina STIK, 2024.
- Jenko, Matjaž in Kovačič, Ana in Janežič, Zvonka in Pižmoht, Blaž in Pavković, Sandra in Draksler, Matej in Sraka, Marko in Lorber, Črt: *Strokovno poročilo o arheološki raziskavi – arheološke raziskave ob gradnji ter arheološka izkopavanja na območju Emonika P1 (24–0099 Ljubljana – Emonika P1)*. Ljubljana: Skupina STIK, 2024.
- Kazek, Kevin Alexandre: *Gladiateurs et chasseurs en Gaule*. Au temps de l'arène triomphante. Ier–IIIe siècles apr. J.–C. Rennes: PUR, 2012.
- Loeschcke, Siegfried: *Lampen aus Vindonissa*. Ein Beitrag zur Geschichte von Vindonissa und des antiken Beleuchtungswesens. Zürich: Baer, 1919.
- Matijašič, Robert: *Uvod u latinsku epigrafiju*. Pula: Filozofski fakultet u Puli, 2002.
- Miškec, Alenka in Županek, Bernarda in Karo, Špela in Tica, Gojko: *Severno emonsko grobišče – raziskave na najdišču Kozolec*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2020 (Situla, 45).
- Mulh, Tadeja: *Poročilo o zaščitnih arheoloških izkopavanjih na lokaciji Potniški center Ljubljana 2007/2008*. Neobjavljeno strokovno poročilo. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2008.
- Rivet, Lucien: *Lampes antiques du Golfe de Fos*. Collections du Musée d'Istres et du Service du Patrimoine de Fos-sur-Mer. Production et consommation. Musée d'Istres – Édisud. Aix-en-Provence: Édisud, 2003.
- Solin, Heikki: *Die Stadtrömischen Sklavennamen*. Ein Namenbuch I–III. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1996.
- Solin, Heikki: Namen in Alten Rom. In *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres*. 2. Halbband, Registerband (ur. Ernst Eichler, Gerold Hilty, Heinrich Loeffler, Hugo Steger, Ladislav Zgusta). Berlin: De Gruyter, 1996, str. 1041–1048.
- Sraka, Marko in Bremec, Rok in Masaryk, Rene in Babič, Gregor in Kren, Mojca in Janežič, Polona in Jenko, Matjaž in Hvalec, Samo: *Poročilo o predhodni arheološki raziskavi – arheoloških raziskavah ob gradnji in arheološkem izkopavanju – v Ljubljani na Slovenski cesti, Vošnjakovi, Kersnikovi in Dvořakovi ulici*. Neobjavljeno strokovno poročilo. Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane, Arheološki konzorcij za Ljubljano, 2019.
- Sraka, Marko in Draksler, Matej in Štajdohar, Jasna in Magdič, Jasmina in Pečar, Davor in Kovačič, Ana: *Prvo strokovno poročilo o arheološki raziskavi – arheološka raziskava in odstranitev arheološke ostaline – arheološke raziskave ob gradnji zaradi rušitve in novogradnje poslovno-stanovanjskega objekta na zemljiščih s parc. št. 3519, 3520, 3521, 3522, vse k. o. 1737 - Tabor (20–0426 Ljubljana – Vidovdanska ulica-Gamen)*. Neobjavljeno strokovno poročilo. Ljubljana: Skupina STIK, 2021.
- Sraka, Marko in Draksler, Matej in Štajdohar, Jasna: *Prvo strokovno poročilo o arheološki raziskavi – arheološke raziskave ob gradnji in arheološka izkopavanja v Ljubljani na Dunajski cesti zaradi obnove kolesarske steze, vodovoda in novogradnje EKK*. Ljubljana: Skupina STIK, Muzej in galerije mesta Ljubljane, Arheološki konzorcij za Ljubljano, 2021.
- Stemberger Flegar, Kaja: Šport in (pogrebni) rituali: predmeti iz grobov rimske Slovenije. *Keria: studia Latina et Graeca* 27, 2025, str. 57–79. DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.27.1.57-79>
- Storchan, Benyamin: *Beit Nattif Lamps and Moulds and their Implications Regarding Lamp Production in Eretz-Israel during the Late Roman Period*. Magistrsko delo. Ramat Gan: Bar-Ilan University, Martin (Szusz) Department of Land of Israel Studies and Archaeology, 2019.
- Tomažinčič, Špela: *Končno strokovno poročilo o arheoloških izkopavanjih na območju izgradnje podzemnih zbiralic na Štefanovi 4 v Ljubljani*. Neobjavljeno strokovno poročilo. Kranj: Magelan skupina d.o.o., 2014.
- Ville, Georges: *La gladiature en Occident. Des origines à la mort de Domitien*. Rome: École Française de Rome, 1981.
- Žerjal, Tina: *Keramično gradivo. Školarice pri Spodnjih Škofijah* (ur. Tina Žerjal, Matjaž Novšak). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2020, str. 178–202 (Arheologija na avtocestah Slovenije, 86).

Žerjal, Tina: Lončenina. *Severno emonsko grobišče – raziskave na najdišču Kozolec* (ur. Alenka Miškec, Špela Karo). Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2020, str. 226–233 (Situla, 45).

Županek, Bernarda in Ravnik, Mateja: A topography of death: the funerary landscape of Roman Emona. *Experiencing the Landscape in Antiquity* (ur. A. Cristilli et al.). BAR S3178. Oxford: BAR Publishing, 2024, str. 197–205. DOI: <https://doi.org/10.30861/9781407361550>

ELEKTRONSKI VIRI

EDR: Epigraphic Database Roma

http://www.edr-edr.it/edr_programmi/res_complex_comune.php?lang=it&ver=simp [datum zadnjega dostopa 23. 12. 2025]

SUMMARY

An Oil Lamp from Emona with the Depiction of a Gladiator

The Roman colony of Emona had three major burial grounds at its entrance points. The largest and most thoroughly researched burial ground was situated to the north, stretching between the modern Kongresni trg and Linhartova cesta as well as between Komenskega ulica and *Delavski dom* (Workers' Hall). In 2024, archaeological excavations, carried out in the area envisaged for the construction of Ljubljana's Emonika residential complex,

revealed the previously unresearched part of the northern burial ground. In one of cremated burials, a completely intact volute oil lamp was unearthed along with cremated remains, animal bones, and small shards of pottery. The relief on the disc depicts a figure that, considering his gear, may be identified as a *murmillio*-type gladiator. Next to the image is an inscription field in the shape of a *tabula ansata* with an inscribed letter B. The lamp may be classified as the Loeschcke IB/C type, which appeared in Emona between the first century AD and the first half of the second century. In terms of its iconography or the popularity of its motif, the lamp may be regarded as a very early specimen, most certainly dating to the first century AD. The lamp featuring the image of a gladiator, accompanied by what may be the initial of his name, was created to honour a famous and successful combatant. Although one would expect to see his name spelled out in its entirety, its master-maker considered it unnecessary, the gladiator clearly being a celebrated figure in his local environment. However, originally produced in northern Italy (the exact location still unknown), the lamp found its way and destination in Emona, where very few oil lamps with a similar motif have been preserved (or are not easily identifiable due to poor preservation, or perhaps they have not been made public yet). The lamp under discussion is, without a doubt, an extraordinary find. Nonetheless, oil lamps featuring the *murmillio*-type gladiator and an inscription field in the shape of a *tabula ansata* (with an inscribed name) are also extremely rare within the wider region, even though gladiators were a common motif on oil lamps, as is particularly evident on those in Aquileia and Magdalensberg.

